

Inleiding - Democratische Erosie

Bregtje van der Haak

PARADISO DEBAT Ronde 3 - 1 sept 2025

Beste mensen,

Op de muur boven mijn werktafel hangt al lang een oproep van de Zwitserse filmregisseur Jean-Luc Godard. Hij schrijft:

“Bestrijd vage ideeën met heldere beelden.”

Deze eenvoudige en dringende *call to action* inspireert me iedere dag opnieuw om door de zompige woordenwerkelijkheid te waden op zoek naar een beeld dat me raakt, dat echt is, of in ieder geval waarachtig, omdat het iets onthult over wie wij zijn.

Ik zou iedereen die hier vandaag aanwezig is willen vragen om hetzelfde te doen en te blijven speuren naar die heldere beelden - als diagnose van onze tijd. Om ze te zoeken, te maken, te tonen en te delen.

Want als er iets is waar onze tijd aan lijdt, dan is het wel aan vage ideeën — over wat vrijheid is, wat waarheid is, wat kunst mag zijn, wat echt is en onecht, wie waar bij hoort en wie waar mag zijn. Deze vage woordenstroom is vaak tendentieus, manipulatief, leugenachtig en polariserend.

En vraagt dus - meer dan ooit - om krachtige beelden, die de idiotie van het vervormde, mismaakte politieke en maatschappelijke discours in één grote beeldende klap onderuit zouden kunnen halen.

Juist nu — nu onze democratie onder druk staat — hebben we meer dan ooit behoefte aan die heldere beelden. Maar waar zijn ze gebleven? En waar blijven ze als ze eenmaal naar beneden zijn gezakt in de feed?

We leven in een tijd waarin beelden sneller circuleren dan woorden, sneller zelfs dan we ze kunnen bedenken. Een wereld waarin de informatiestroom het gesprek bepaalt, en niet andersom. Het beeld is niet meer een afspiegeling van een achterliggende werkelijkheid - het *is* zelf een nieuwe werkelijkheid geworden. Waarin sociale media onze blik sturen, beeldvorming gaat over snelheid en algoritmes. En publieke opinie door marketingbureaus wordt gestuurd of gekocht.

En sinds kort is dit ook een wereld waarin AI die tendentieuze woordenbrij met een klik en een prompt omzet in een al even tendentieuze *beeldenbrij*. In een paar seconden, en fotorealistisch uiteraard. Waardoor het onderscheid tussen feit en fictie volledig vervaagt en het leugenachtige beeld zich nestelt in het collectieve geheugen.

Hoe helder en waarachtig kunnen beelden dan nog zijn?

Sociale media bieden iedereen een stem - en dat lijkt democratisch. Maar ze ontwrichten de de basis van het publieke debat. Scrollen van headline naar headline, zonder context, zonder geheugen. Voor een *split second* de aandacht pakken, en dan weer verdrongen in de tijdlijn. Dat is waar de weg naar het einde van de democratie begint. En dat is waar we nu staan.

Juist in zo'n tijd is het bewaren van ons authentieke, visuele geheugen geen luxe, maar een maatschappelijke verantwoordelijkheid en een politieke daad. Bij Eye Filmmuseum bewaren we het filmisch erfgoed van Nederland - tienduizenden speelfilms, animaties, amateurbeelden, reclames, documentaires, propaganda en kunst. Beelden die laten zien wie we waren, hoe we dachten, waar we voor vochten - en waar we *faalden*. De neerslag van een tijd, de schoonheid én de lelijkheid, van een wereld in beweging.

In 1940, terwijl de wereld op instorten stond, durfde Charlie Chaplin in *The Great Dictator* met één filmscene het fascisme te ontmaskeren. Niet met wapens — maar met verbeeldingskracht. Zijn film was kunst, entertainment en verzet.

Die kracht heeft film — maar zeker ook fotografie, grafische kunst en schilderkunst - nog steeds. Maar alleen als we die heldere beelden koesteren, blijvend bewaren, voor iedereen toegankelijk maken, kunnen herinterpreteren en blijven tonen. Zeker niet alleen de grote klassiekers, maar ook de zachte stemmen, en de minder belichte perspectieven. Omdat het gaat om vrijheid, en pluriformiteit.

Want laten we één ding niet vergeten: wie het beeld bewaart, bewaart het geheugen.

Het geheugen van de samenleving staat onder druk, en daarmee ook de democratie zelf.

(Als we geen ruimte maken om beelden te bewaren, vult die ruimte zich met ruis. En als we ons verleden niet goed bewaren, zijn we overgeleverd aan hen die het willen herschrijven.)

Daarom zeg ik nu tegen u, als politici, bestuurders, hoeders van het publieke domein:

Bescherm het visuele geheugen van ons land. Investeer in visueel erfgoed en filmcultuur, in alle beeldarchieven, in een vrije ruimte voor het geheugen van de verbeelding. Dit is een gedeelde maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dus niet omdat het 'mooi' is — maar omdat het nodig is.

En omdat we vage ideeën alleen met heldere beelden kunnen bestrijden.

Dank u wel.